

Poliisiväkivallan oikeutus idän mediassa

Poliisiväkivalta on noussut viime vuosina otsikoihin varsinkin Yhdysvalloissa vaikuttavan *Black lives matter* -liikkeen ansiosta. Aihe on herättänyt varsin paljon keskustelua myös Euroopassa, ja poliisien oikeuksia on alettu kyseenalaistaa esimerkiksi Ranskassa, jossa poliisin toimintaa ja palkka-armeijan käyttöä arvosteltiin niin sanottujen keltaliivi-protestien yhteydessä. Itäisen Euroopan valtioista erityisesti Valko-Venäjän mielenosoituksiin liittyvät tapahtumat ovat keränneet paljon mediahuomiota juuri poliisin toiminnan näkökulmasta. Syksyllä 2020 alkaneet protestit osoittavat, että muusta Euroopasta poliittisesti eristäytyneellä Valko-Venäjällä on kansalaisia, jotka vaativat demokratiaa. Poliisiväkivallasta tuli tapahtumien yhteydessä poliittisen debatin ja mediahuomion kohde. Poliittiset toimijat käyttävät usein manipulaation strategioita argumentoidessaan, ja samalla mediatutkimuksessa on huomattu, että manipulaatiota käytetään myös valtamedioissa maailmanlaajuisesti.

Tampereen yliopistolla tänä keväänä valmistuneessa pro gradu -tutkimuksessani tutkin poliisiväkivaltaan liittyvää diskurssia ja siinä vaikuttavia manipulaation strategioita poliittisesti latautuneessa tilanteessa. Keskityin opinnäytetyössäni paljon mediatilaa saaneisiin protesteihin Valko-Venäjällä ja niiden yhteydessä tapahtuneeseen poliisiväkivaltaan. Tarkastelin Venäjän valtiollisilla televisiokanavilla käytyjä Valko-Venäjän protestien poliisiväkivaltaan liittyneitä keskusteluja manipulaation strategioiden näkökulmasta. Tutkimusmateriaalikseni valikoituivat kahdella maan suosituimmalla televisiokanavalla *Rossija-1* ja *Pervyj kanal* esitetyt keskusteluohjelmat ”60 minut” ja ”Vremja pokažet”. Molemmat ohjelmat noudattavat samanlaista ohjelmaformaattia eli niissä esiintyvät vahvan poliittiseen journalismiin keskittyneen kokemuksen omaavat vakiintuneet juontajat, joiden tehtävänä on ohjata debattia ohjelmaan kutsuttujen asiantuntijoiden välillä. Aiheet näissä ohjelmissa ovat ajankohtaisia ja usein niissä käsitellään aluksi maailmanlaajuisesti puhututtavaa aihetta, jonka jälkeen keskitytään Venäjälle tärkeisiin paikallisiin uutisiin. Tutkimukselleni tärkeää aihetta, Valko-Venäjän protesteja, käsiteltiin ohjelmassa useita kertoja, mutta työhöni valikoituivat kaksi jaksoa kummastakin ohjelmasta, joissa poliisiväkivaltaa kommentoitiin selkeimmin.

Tutkimuksessani käyn läpi poliisiväkivallan yhteiskunnallisia ja historiallisia taustoja Venäjällä. Keisariajan Venäjällä toimineen *Ohranan* käyttämästä väkivallasta kansalaisia kohtaan on olemassa historiallisia dokumentteja ja niiden tutkimusta. Neuvostoliiton aikana oli yleistä, että miliisit väärinkäyttivät oikeuksiaan ja asemaansa ylläpitäessään maan hallin-

non määräämää turvallisuuslinjausta. Miliisiä pelättiin eikä heidän harkintaansa väkivallan käyttämisen luotettu.

Poliisiin käyttämä väkivalta on nyky-Venäjällä edelleen arkipäivää, mutta kansalaiset uskaltavat nyt kyseenalaistaa sitä enemmän julkisesti. Venäjällä poliisiväkivalta tuomitaan yhteiskunnallisen häiriön tuottamisena. Taustalla on näkemys siitä, että kansalaisten heikkenevä luottamus poliisia kohtaan rapauttaa järjestysvaltaa ja samalla koko yhteiskunnan perusteita vaarantaen viime kädessä Venäjän sisäpoliittista vakautta. Tämän vuoksi poliisiväkivallasta keskustellaan Venäjällä julkisesti useimmiten sellaisten tapahtumien yhteydessä, joissa poliisi on puuttunut hallituksen poliittista linjaa vastustavaan kansalaistoimintaan. Tällaisen poliisin toiminnan koetaan kärjistävän kahtiajakoa hallitusmyönteisten ja hallitusta vastustavien välille. Yksi tunnettu esimerkki tästä ovat Pussy Riot -liikkeen järjestämät mielenosoitukset, joissa poliisien käyttämät toimet ovat usein tilanteeseen nähden kohtuuttomia ja väkivaltaisia.

Vaikka poliisiväkivallan tilanne on Venäjällä edelleen ajankohtainen ongelma, niin venäläisten suhtautuminen poliisiin voidaan nähdä positiivisena. Myös tutkimuksessani käyttämäni Venäjän valtiollisen tutkimuslaitoksen (VTSIOM) vuonna 2020 suorittama kysely osoittaa venäläisten yhdistävän poliisiin myönteisiä mielikuvia kuten ”rohkea, ystävällinen ja kohtelias”. Venäläisten luottamus poliisia kohtaan vaihtelee saman tutkimuksen mukaan 35 prosentin ja 48 prosentin välillä. Huomattavaa luottamuspulaa siis edelleen on, vaikka se on vähentynyt viime vuosien aikana.

Valko-Venäjä ei nauti samanlaista mediahuomiota Suomessa kuin Venäjä, vaan maasta kirjoitetaan suomalaisessa valtamediassa verrattain vähän. Utiskynnyksen ylittyessä liittyy se yleensä maata lähes 30 vuoden ajan hallinneen presidentti Aleksander Lukašenkan toimintaan ja etenkin hänen autoritaariseen hallintoonsa ja opposition vaijuttamiseen. Yhteistyö tarkasti valittujen virkamiesten sekä turvallisuusorganisaation, ns. *silovikin*, joukkojen kanssa, on mahdollistanut Lukašenkan pysymisen vallassa, vaikka viimeisen vuosikymmenen aikana tyytymättömyys hänen hallintoaan kohtaan on lisääntynyt. Tiukka sensuuri, opposition puuttuminen sekä kansalaisten parantuneet edellytykset saada tietoa ja vertailla omia oloja länsimaiden oloihin, ovat saaneet myös useat presidenttiä puolustaneet valkovenäläiset vastustamaan hallintoa. Tämän seurauksena vuoden 2020 vaalit ja Lukašenkan voitto niissä ovat aiheuttaneet Valko-Venäjällä massiivisia protesteja, jotka voidaan mittavuutensa johdosta luokitella poikkeukselliseksi Valko-Venäjän historiassa.

Opinnäytteessäni keskityin analysoimaan venäläisiä keskusteluohjelmia ja pohdin, miten niissä manipuloitiin venäjänkielisen katsojan mielipidettä poliisiväkivallasta Valko-Venäjän protestien aikana. Olettamukseni keskusteluohjelmien manipulaatiosta perustui yhtäältä Venäjän ja Valko-Venäjän poliittisen johdon läheisiin suhteisiin sekä toisaalta venäläisen valtamedian ja maan poliittisen johdon väliseen vuorovaikutukseen. Tavoitteenani oli selvittää, manipuloidaanko valitsemieni poliittisten keskusteluohjelmien katsojia ja mikäli näin tehdään, niin kuinka manipulaatio on havaittavissa. Päädyin käyttämään analyysini kehiksenä Teun van Dijkin neljää manipulaation diskursiivista strategiaa: (1) makropuhe (*macro speech act*), (2) semanttiset makrostruktuurit (*semantic macrostructures*), (3) temaattiset yksityiskohdat (*details*) ja (4) visuaaliset keinot (*visual elements*). Näitä strategioita hyödyntäen pyrin tutkimuksessani vastaamaan seuraaviin kysymyksiin siitä, miten Venäjän suosituimmissa poliittisissa keskusteluohjelmissä keskusteltiin Valko-Venäjän protestien poliisiväkivallasta ja mikä rooli manipulaatiolla keskusteluissa mahdollisesti oli.

Tutkimukseni tuloksena totesin, että Venäjän television suosituimmissa keskusteluohjelmissä ”60 minut” ja ”Vremja pokažet” käytetään laajasti manipulaation strategioita. Niitä löytyi

analysoimieni ohjelmien kaikista Valko-Venäjää ja poliisiväkivaltaa käsitelleistä jaksoista. Lähtökohtaisesti manipulaatiota sovellettiin siten, että sillä pyrittiin luomaan katsojille myönteinen kuva Lukašenkan poliisivoimista. Analysoimissani ohjelmissa juontajilla oli merkittävä rooli katsojien manipulaatiossa, vaikka manipulaatiota voi havaita myös ohjelmien tuotannon puolelta. Juontajat käyttivät manipulaatiota esimerkiksi kommentoimalla mielenosoittajien toimintaa kielteiseen sävyyn luomalla heidän toiminnastaan uhkakuvia sekä esittämällä heidän käyttäytymisen protestien aikana mahdollisimman aggressiivisena. Tämä vahvisti mielikuvaa poliisin käyttämästä väkivallasta ainoastaan perusteltuna vastatoimenpiteenä. Ohjelmissa saatettiin esittää myös teorioita, joissa vihjailtiin protestien olevan länsimaiden juoni heikentää Lukašenkan asemaa hänen Venäjä-myönteisen politiikkansa vuoksi. Tuotannon käyttäminä manipulaation strategioina voi pitää keskusteluvieraiden valintaa, jossa painottui Lukašenkan kannattajien edustusto, sekä ohjelmien aikana näytettyjen visuaalisten materiaalien valintaa. Keskustelun taustalla esitetyt videot kuvasivat usein ainoastaan aggressiivisesti käyttäytyviä mielenosoittajia. Poliisin erikoisjoukkoja näytettiin harvemmin ja kun heitä näytettiin, valittiin kuvamateriaaliksi tilanteita, joissa poliisi näyttäytyi altavastajaan asemassa. Videoissa kuvattiin usein, kuinka yksi poliisi kohtaa joukon nuoria aseistettuja mielenosoittajia, joilla on ylivoima virkavaltaan nähden.

Analysoimissani venäläisissä keskusteluohjelmissa poliisin käyttämä väkivalta esitettiin usein oikeutettuna. Vain yhdessä analysoimassani ohjelman jaksossa näytettiin ja yksiselitteisesti tuomittiin poliisien käyttämä väkivalta. Tämä tapahtui jaksossa, jossa esitettiin myös Lukašenkan puheenvuoro, jossa hän nosti esille ”eurooppalaiset arvot” ja ilmoitti Venäjän ja Valko-Venäjän suhteiden olevan ”yhteistyökumppanuutta” vakiintuneemman ”veljessuhteen” sijaan. ”Vremja pokazet”-ohjelmassa tämä Lukašenkan kommentti saatettiin nähdä Venäjän vastaisena toimintana, minkä vuoksi juontajien reaktio Lukašenkaa puoltavien poliisien toimintaan oli toisia analysoituja jaksoja kriittisempää. Aineisto on maisterityössä rajattu kahteen keskusteluohjelmaan, mutta siitä voi päätellä, että venäläisissä keskusteluohjelmissa käytetään manipulaatiota ohjelman tuottajien ja juontajien mielipiteiden tukemiseksi ja sen avulla pyritään muokkaamaan katsojien mielipidettä. Nämä mielipiteet olivat ohjelmissa usein Venäjän hallituksen lausuntojen mukaisia.

Valitessani tutkimusaihetta halusin sen keskittyvän ajankohtaiseen poliittiseen ja yhteiskunnalliseen ongelmaan, jota on tutkittu vähän tai ei lainkaan. Poliisiväkivaltaa Venäjällä ja entisissä Neuvostoliiton maissa on tutkittu huomattavasti vähemmän kuin Yhdysvalloissa ja Euroopassa, joten toivon työni inspiroivan muita opiskelijoita aiheen tutkimiseen. Oma tutkimusaiheeni eli poliisiväkivaltaa keskusteluohjelmien tai laajemmin esimerkiksi sosiaalisen median keskustelupalstoilla olisi mielenkiintoista tarkastella Valko-Venäjän ohella myös Venäjän ja Ukrainan mielenosoitusten kontekstissa, sillä viime vuosina poliisiväkivaltaan on Venäjällä otettu enemmän kantaa varsinkin maan sisäisten poliittisten protestien aikana. Keskustelu poliisiväkivallan ympärillä on lisääntynyt niin mediassa kuin tiedeyhteisössäkin, ja odotan mielenkiinnolla, millaisia tutkimuksia aiheesta tullaan lähivuosina tekemään Itäisen Euroopan, Venäjän ja Kaukasuksen kontekstissa.

Milja Komulainen

Kirjoitus perustuu tekijän keväällä 2021 Tampereen yliopistossa kirjoittamaan pro gradu -tutkielmaan ”Diskursy o politseikom nasili v rossijskih teleprogrammah: strategii manipuljatsii v diskussijah o Belarusi” (“Diskurssit poliisiväkivallasta venäläisissä televisio-ohjelmissa: manipulaation strategioita keskusteluissa Valko-Venäjästä”), <<http://urn.fi/URN:NBN:fi:tuni-202105134944>>.